

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Бондаренко Н. В.,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Проблема створення якісного підручника української мови залишається серед найактуальніших навіть за неослабної уваги науковців і практиків до цього питання. Змінилися структура знань, урізноманітнилися джерела їх здобування, з'явилися мультимедійні засоби навчання, що потребують розроблення наукових засад їх конструювання і взаємодії з основним засобом навчання – паперовим підручником. Водночас аналіз стану проблеми створення сучасного підручника виявив чимало недоліків і показав, що наявних напрацювань у галузі теорії підручникотворення недостатньо, щоб вирішити її в умовах нових викликів. На теперішній час немає ні теорії сучасного підручника української мови, ні стандарту самого підручника, ні належного науково-методичного, зокрема й мультимедійного забезпечення. Їх створення потребує цілісного системного підходу.

Підручник – категорія історична, і кожному періоду історії відповідає свій [3]. Нинішній підручник має відповідати освітній парадигмі прийдешнього й орієнтувати на перспективні життєво доцільні функціональні знання й базові (ключові) компетентності. Водночас наявні підручники вже не відповідають запитам юні й завданням Нової української школи. Вони нерідко нав'язані примусово, реалізують спримітивовані програми (звідки вилучено соціокультурну змістові лінію, що позбавило навчання мови текстоцентричної основи); неваріативні, бо не ґрунтуються на концепціях, наукових засадах, системному розвитку предметної та ключових компетентностей [2].

Назріла потреба у створенні теорії сучасного підручника, що перманентно розвивалася б відповідно до потреб, тенденцій і перспектив суспільного розвитку в логіці модернізації українського національного характеру й освіти, яка стає вагомим чинником. Така теорія стане надійною основою створення справді сучасного підручника нового покоління в системі перспективної випереджувальної, а не наздоганяючої освіти [1; 4].

Вважаємо за необхідне уточнити поняттєвий апарат компетентнісного навчання, переглянути ієрархію ключових компетентностей і поділяємо думку А. Хуторського щодо необхідності впорядкування базової термінології теорії підручника, адже зрозумілого й чіткого визначення самого підручника немає досі [5]. Межі наявних його визначень розмиті з огляду на інтеграцію з іншими навчальними посібниками й виданнями. Потребує уточнення таке терміносполучення як електронний підручник, який не є ним у класичному розумінні.

Надалі проблема вирішуватиметься в аспекті реалізації теорії здобування компетентнісної освіти, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Підручникотворення розвиватиметься у двох напрямках: фундаментальному і прикладному. Перший пов'язаний із дослідженнями в галузі, створенням мультимедійних засобів навчання, розробленням лінгводидактичних засад їх конструювання й методики використання як засобу підтримки паперового підручника. Прикладний аспект включає розроблення авторської концепції підручника, експертизу, видання, моніторинг [4, с. 15].

Окреслилося ядро вимог до підручника нового покоління. Це наявність ґрунтовної наукової бази; науково-світоглядна інформаційність; чітка адресність; доцільний методичний і довідково-орієнтаційний апарат; наступність, комунікаційність; можливість самостійного пошуку знань і самоосвіти; координувальна функція в системі засобів навчання; доступність мови викладу; висока художня й поліграфічна якість [1; 2; 4; 5].

Систематичний курс української мови доцільно вибудовувати не за роз'єднаними замкненими концентрами, а цілісно. Це дасть змогу практично переспрямувати його. Адже курс української мови, попри адаптованість, усе ще залишається повчально-академічним, а не функціональним. Структуру підручника утворюватимуть такі складники: мотиваційний, мовний, мовленнєвий, соціокультурний (який забезпечуватиме зміст мисленнєво-мовленнєвої діяльності і на який нанизуватимуться ключові й предметна компетентності); діяльнісний/стратегічний, рефлексійно-оцінювальний. Мовний компонент має пройти наскрізно як визначальний у забезпеченні належного володіння державною мовою. Він дасть змогу реалізувати компетентнісне вивчення синтаксису як основи розвитку мисленнєво-мовленнєвої діяльності й органічно пов'язаних із ним усіх розділів цілісної науки про мову. Номенклатура і вміст інших структурних компонентів, забезпечених відповідним науковим підґрунтям і апаратом реалізації, визначатиметься функціональним навантаженням.

Актуальними завданнями є розроблення оптимальної для вимог часу єдиної теорії підручника української мови як моделі цілісного процесу навчання; наукових засад і технологій конструювання компетентнісного підручника; стандарту підручника і навчально-методичного комплексу; оптимальної методики його використання.

Література.

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 21. С. 44–56.
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Удосконалення експертизи шкільних підручників. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 1. С. 98–103.
3. Зуев Д. Д. *Школьный учебник*. Москва: Педагогика, 1983. 240 с.
4. Назарова Т. С., Господарик Ю. П. Стратегия развития учебной книги. *Педагогика*. 2005. № 3. С. 10–19.
5. Хуторской А. В. *Дидактика. Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения*. СПб. : Питер, 2017. 720 с.